

СПЕЦИФІКА УКРАЇНСЬКИХ ЕСТРАДНИХ ВОКАЛЬНИХ АНСАМБЛІВ А CAPPELLA

Тормахова В. М.

ВСТУП

Естрадна музика України представлена багатьма вокально-інструментальними та інструментальними гуртами і окремими виконавцями. Серед різноманітних колективів є гурти, що використовують новітні досягнення електронної музики у поєднанні з народним вокалом, а є такі, що презентують різні традиції: від хорового співу до сучасних поп- і рок-тенденцій. Використання голосу в якості основного інструменту для проведення мелодії і створення всіх шарів фактури має свою історію в кожній країні. Зародження співу а капела, його розвиток і досягнення в різних стилевих напрямках є недостатньо дослідженим у вітчизняному музикознавстві, особливо в сфері неакадемічної музики. На сьогоднішній день в нашій країні існують десятки вокальних ансамблів а капела, творчість яких базується на синтезі традицій європейського хорового стилю, українського фольклору і американських популярних акапельних гуртів. Кожен з українських колективів демонструє власну неповторну виконавську манеру, доволі різним є репертуар, який вони презентують. Саме тому доречним є розгляд специфіки творчої діяльності естрадних вітчизняних вокальних а капела гуртів з метою виокремлення їх своєрідності. Визначення специфіки їх творчого кредо, виділення домінантних принципів, на які вони спираються в своїй виконавській діяльності, є важливим завданням. Причому вкрай важливим є підкреслення того базису, який становив основу вокального мистецтва а капела та зв'язків з вокальними практиками інших країн.

1. Підґрунтя формування співу а капела

Сучасні українські естрадні вокальні ансамблі а капела становлять вагому частку вітчизняної музичної культури. Термін а капела, (італ. «у церковному стилі»), означає виконання поліфонічного (багато-частинного) музичного твору голосами без супроводу. Спочатку цей термін стосувався духовної хорової музики, а тепер стосується і світської музики¹.

¹ А-cappella. URL: <https://www.britannica.com/art/a-cappella>

Спів а капела є дуже поширеним явищем в українській народній і професійній музиці. Це обумовлено тим, що у православному богослужінні заборонено використовувати музичні інструменти, що призвело до розвитку ансамблевого й хорового співу. В українській музиці основи співу а капела були закладені в народному гуртовому співі і у церковній музиці від часу прийняття християнства. На становлення українського вокального мистецтва мала вплив західно-європейська професійна музика. Поліфонія християнської акапельної музики почала розвиватися в Європі наприкінці XV століття з композицій Жоскена Дебре. Ранні зразки акапельної поліфонії могли використовувати акомпануючий інструмент, хоча цей інструмент лише подвоював партії співаків. До XVI століття акапельна поліфонія отримала подальший розвиток, але поступово у XVII столітті акапельні жанри почала витісняти кантата, партії якої були написані для інструментів, що супроводжували голоси. Незважаючи на це, акапельна поліфонія шістнадцятого століття продовжувала впливати на церковних композиторів протягом усього цього періоду й до наших днів. Партесні концерти (твори на 8 і більше голосів) в українській музиці XVII – першої половини XVIII ст. є основним жанром партесного співу. Твори, що мають меншу кількість голосів, відносяться до партесних мотетів.

Особливістю партесних концертів є антифонне виконавство. Різні частини хору розміщувалися в різних частинах храму (для восьмиголосих концертів: в одній групі перший дискант, альт тенор і бас, у іншій – другий дискант, альт, тенор і бас). В партесних творах різних типів використовували імітаційну поліфонію. У XVII–XVIII ст. в Україні разом з партесним співом розповсюджуються канти і псалми, що виконуються без інструментального супроводу. Духовна хорова музика була справжньою вершиною у розвитку музичної культури України другої половини XVIII – початку XIX ст. і серед усіх музичних жанрів тих часів хоровий концерт найсильніше втілював національні музично-стильові риси. Паралельно з духовною хоровою музикою а капела, розвиваються жанри світської хорової музики, зокрема жанр хорової обробки українських народних пісень.

В XIX–XX ст. українська хорова музика являє собою і духовний, і світський і народно-популярний напрямки. Останній характерний тим, що на основі фольклору створюються справжні шедеври хорової акапельної музики, що включають всі досягнення імітаційної й контрастної поліфонії, народного багатоголосся, західноєвропейського гармонічного мислення і ладового українського колориту. Українська республіканська капела (мішаний хор а капела) під керівництвом О. Кошиця в 20-х роках XX ст. успішно гастролювала в США з різножанровим репертуаром, що включав багато обробок українських

народних пісень, створених М. Леонтовичем, К. Стеценко, О. Кошицем. З розповсюдженням джазової музики в Європі пов'язане створення музичних колективів різного типу, починаючи від невеликих інструментальних комбо, до бігбэндів, від вокально-інструментальних гуртів з групами бек-вокалістів до акапельних вокальних ансамблів, що були здатні відтворити інструментальну фактуру в різних стилях джазової музики, а їх солісти демонстрували віртуозну вокальну імпровізацію. Перші українські колективи наслідували традицію співу, що походила від джазової і поп-музики США, копіюючи модний репертуар, а найбільш професійні – почали створювати власні інтерпретації відомих поп-пісень і джазових стандартів, а також яскраві обробки народних пісень.

2. Розвиток співу а capella в США

Розвиток акапельного співу США розвивався в декількох основних напрямках. Починають розвиватися разом з церковними творами й світські зразки. Спів а капела, яким він є відомими сьогодні, походить від релігійного співу. Осередком розвитку акапельного співу стала Європа та регіон Балтійського моря, але він швидко поширився на континенті та в Новому Світі й досяг найвищого розвитку в Сполучених Штатах у ХІХ столітті, коли почав впливати на інші стилі музики. Музика а капела значно розвинулася в Сполучених Штатах. Завдяки Пітеру Крістіану Луткіну, декану музичної консерваторії Північно-західного університету США, у 1906 році було засновано Північно-західний хор А Cappella. Багато хорових колективів почали з'являтися в американських університетах, а також, часто були пов'язані зі школою, як колектив, що існував в рамках навчальної дисципліни. Серед найбільш відомих були: Коледж Св. Олафа, що мав акапельну групу з 1911 року, коледж Конкордія, Августинський коледж і Лютерський коледж, що також підтримували традицію існування акапельних груп. Важливим етапом формування напрямку стало створення нового типу співу – «перукарського», що утворився в 30-х роках ХХ ст. Цей різновид чотириголосного співу без інструментального супроводу був створений перукарями півдня Сполучених Штатів, які співали, щоб залучити клієнтів.

Особливість напрямку полягає в тому, що це був акапельний стиль співу з використанням чотириголосних акордів, що супроводжували кожен ноту мелодії в гоморитмічній структурі. Склад ансамблю, зазвичай, був чоловічим і був представлений двома тенорами, баритоном і басом. Кожна з чотирьох партій виконувала свою роль: як правило, головна мелодія звучала у другого тенора, перший тенор її доповнював, бас співав основу акорду, а баритон завершував акорд.

Серед акордів переважали тризвуки з оберненнями, в кадансових зворотах використовувались домінантсептакорди. Мелодію пісні, зазвичай, не виконував перший тенор або баритон, за винятком одиноких нот або розспівів, щоб уникнути незручностей у голосоведенні, у кодах, або коли можна додати прикрашення мелодії. Однією з характерних рис «перукарської гармонії» є використання так званих «змійок» – коли гармонічна функція оновлюється шляхом зміни одного або кількох немелодичних голосів. В творах домінує чотириголосний виклад, лише в окремих фразах можна співати меншою кількістю голосів. «Перукарські» ансамблі були спочатку суто чоловічі, пізніше з'явилися жіночі різновиди. Наразі обидва різновиди існують до наших днів. На основі квартетів почали утворюватись більші за кількістю учасників ансамблі і навіть хори, що співали в традиції «перукарів». Репертуар таких колективів складають переважно популярні пісні в куплетній формі з простою гармонією, мелодією, що легко запам'ятовується і легким романтичним або пасторальним текстом. Товариство Barbershop Harmony, Sweet Adelines International і Harmony Inc. проводять освітні заходи, зокрема освітній симпозіум, а також міжнародні конкурси та фестивалі, відзначаючи міжнародні хори та квартети-переможці.

До розповсюджених напрямків акапели минулого століття належать не лише «перукарі», а й ду-воп. На виникнення характерного вокального стилю Doo-wop вплинули такі групи, як «Брати Міллс», чия чотириголосна гармонія в тісному розташуванні походила від гармонічних послідовностей раннього перукарського квартету. Стиль ду-воп являє собою різновид ритм-енд-блюзу, що виник в афроамериканських спільнотах у 1940-х роках, переважно у великих містах Сполучених Штатів, таких як: Нью-Йорк, Філадельфія, Чикаго, Детройт, Вашингтон і Лос-Анджелес. Він включає групу вокалістів, що виконують мелодію з гармонічним супроводом під інструментальний супровід (барабани, гітара, контрабас) або а капела. Репертуар складала переважно ліричні пісні про кохання, що будувались у куплетній формі з бриджем, в якому часто був мелодраматичний речитатив-звернення до коханої. Особливістю напрямку було виконання основної мелодії солістом, в той час як інші учасники вокального ансамблю відтворювали гармонію і фактуру, яка була більш різнопланова, ніж у «перукарських» квартетах. Гармонічний спів склав типу ду-воп, що нічого змістовного не містять, а є лише імітуванням духових інструментів стали загальною характеристикою цих пісень. Здобувши популярність у 1950-х роках, ду-воп був розповсюдженим до початку 1960-х, а пізніше продовжував впливати на виконавців інших стильових напрямків. Характерною ознакою гармонічних послідовностей виконуваних пісень в цей час був зворот: I-VI-II-V, який був присутній у багатьох поп-піснях епохи свінгу.

Виконавцями були афроамериканські вокальні чоловічі квартети (2 тенори, бас, баритон), пізніше виникають мішані (сопрано, альт, тенор, бас) й жіночі аналогічні колективи (сопрано й альти). В стилі ду-воп співаки виконували композиції без інструментів, але зробили свій напрям особливим, використовуючи свінгову ритміку, склади «ду-воп» як заміну барабанів і басовий голос як заміну контрабасу. В США починаючи з другої половини ХХ ст. у середніх школах і коледжах утворюються багато акапельних груп. Подібні групи представляють аматорське товариство «Barbershop Harmony» та професійні колективи, які співають виключно акапельно. Хоча а капела й визначається як спів без інструментального супроводу, деякі групи використовують свої голоси для імітації інструментів; інші є більш традиційними та зосереджені на принципі гармонізації мелодій. Стили, в якому співають групи а капела варіюються від госпел до сучасної музики, а склади – від «перукарських» квартетів до хорів.

Серед напрямів, що вплинули на сучасний спів а капела в США, є госпел – духовна музика афроамериканців, що виникла в кінці ХІХ ст. в протестантських спільнотах. Цей напрям характеризується домінуванням віртуозного соліста-вокаліста і використанням європейської гармонії з християнськими текстами. Мелодії гімнів та духовних пісень часто будувались у формі питання та відповіді, під сильним впливом африканської народної музики. В більшості церков під час виконання госпел співаки плескали в долоні і тупотіли ногами, створюючи ритмічний супровід. Більшість композицій напряму виконувалася а капела. Музика госпел виникла на перетині різних європейських і американських музичних традицій, включаючи протестантські християнські гімни, спірічуелс та різноманітні популярні стилі. Типові композиції мають строфічну структуру з рефреном, а тексти зазвичай зображують особистий релігійний досвід і підкреслюють важливість спасіння. Більша частина репертуару створена в мажорній тональності й викладена у чотириголосній гармонічній фактурі з мелодією у верхньому голосі. Перші євангельські гімни мали відносно просту ритмічну та гармонічну структуру з використанням основних акордів I, IV і V ступенів, але поступово перебуваючи під впливом популярної музики, її ритмічний і гармонічний словниковий запас розширився.

Таким чином, в сучасній американській традиції співу а капела поєдналися характерні особливості напрямків госпел, «перукарських» квартетів і Doo-wop. Наразі існує багато вокальних груп, які додають імітування голосом ударних інструментів або бітбоксинг для створення характерного звучання у різних напрямках поп і рок-музики, що у більшості випадків дуже схоже на вокально-інструментальні ансамблі. Прикладами таких професійних груп є “Pentatonix”, “Naturally 7”, “The House Jacks”, “Rockapella”, “Mosaic”, “Home Free”, “M-pact”, “VoicePlay”.

У християнській музиці також залишається велика кількість груп а cappella, оскільки в деяких сучасних протестантських церквах навмисно не використовують інструменти під час богослужіння. Прикладами таких груп є “Take 6”, “Glad” і “Acapella”. Аранжування популярної музики для невеликих акапельних ансамблів зазвичай включає один голос, який співає головну мелодію, інший співає ритмічну партію баса, а інші голоси виконують акордовий або поліфонічний акомпанемент. Найбільш розповсюджені склади сучасних ансамблів а капела є наступними:

- чотириголосний чоловічий (тенор 1, тенор 2, баритон, бас);
- чотириголосний жіночий (сопрано 1, сопрано 2, альт 1, альт 2).
- чотириголосний мішаний (сопрано, альт, тенор, бас)
- шестиголосний чоловічий (3 тенори, 2 баритони, бас)
- шестиголосний мішаний (2 сопрано, 2 альти, 2 тенори, баритон, бас).

Серед вокальних ансамблів зустрічаються також 5-голосні, 7 і 8-голосні колективи. В їх склад в останні роки входять по 1–2 бітбоксери. Введення бітбоксингу (імітування ударних інструментів) як різновиду а капела є дуже розповсюдженим в американській традиції співу.

Техніки виконання, подібні до сучасного бітбоксу, представлені в багатьох американських музичних напрямках, починаючи з ХІХ століття, серед яких: ранній американський фольк, релігійні пісні, блюз, регтайм, водевіль та ін. Бітбокс походить з африканської традиційної музики, де виконавці використовують свої тіла як перкусійні інструменти (плескання в долоні, відбивання ритму ногами) і виробляють звуки губами, голосно вдихаючи та видихаючи, що являє собою техніку звуковидобування у сучасному бітбоксі.

Термін бітбокс виникає в 80-х роках ХХ ст. і використовується в хіп-хопі. В сучасній музиці як імітування барабанів активно використовується в акапельному виконанні джазових стандартів, хітів поп- і рок-музики. Такою технікою користується відомий американський вокальний квінтет “Pentatonix”, що має в своєму складі бітбоксера. «Гурт “Pentatonix” є колективом, який демонструє у своїй практичній діяльності високий рівень професійної майстерності. Характерною ознакою стилю колективу є створення цікавих інтерпретацій відомих хітів, що проявляється у поєднанні оригінальної версії пісні та авторського матеріалу. Подібний підхід доповнюється якісним та вмілим інтонуванням, майстерним володінням голосовим апаратом та відчуттям узгодженості ансамблю»².

²Гормахова В. М. Особливості аранжування композицій з репертуару а capella гурту Pentatonix. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2018. № 2. С. 290.

З розвитком технологій обробки вокалу в XXI столітті на перший план виходять не природні, а оброблені людські голоси. Вони іноді бувають змінені настільки, що їх важко відрізнити від музичних інструментів, які співаки імітують. Творчість американського вокального септету «Naturally 7» має свій власний стиль, що заснований на використанні голосу в якості інструменту. На відміну від співу ду-воп, в якому імітують природне звучання духових інструментів, голоси вокалістів за допомогою ефектів distortion набувають звучання електрогітари, синтезатора, бас гітари й відтворюють scratching. Своє звучання вони називають «vocal play», що має кілька сенсів: з одного боку це – поліритмічна й поліфонічна фактура, що нагадує «гру» тембрів, мотивів, різних типів фактури, а з іншого – це гра звукових ефектів, створених за допомогою складної акустичної атмосфери, яка створюється звукоінженером в реальному часі. Складність співу без інструментального супроводу полягає в тому, що вокалісти мають співати на протязі всього твору і не втомлюватись, а ще не перевантажувати партитуру використанням одноманітних фактурних прийомів. Для подолання таких складностей потрібно мати зручне для вокалістів аранжування, яке б включало багато різнопланового матеріалу, що був би цікавим для слухача. «Однією з особливостей аранжування для вокального ансамблю є чергування між поліфонічною і гомофонною фактурами»³. Більшість американських ансамблів а капела мають такі ознаки: професійне виконання (з елементами імпровізацій), професійне аранжування, якісний звук (що включає обробку вокалу), театралізоване шоу (або хореографічну композицію). Більшість учасників груп є естрадними вокалістами, деякі з них грають на музичних інструментах. На відміну від американських гуртів а капела, аналогічні українські колективи переважно складаються з випускників відділів «хорового диригування».

В XX ст. вокальні ансамблі а капела в США представляли напрямки духовної (спірічуелс, госпел) і світської музики (джаз, поп). Популяризації акапельної музики в США з кінця 2000-х до початку та середини 2010-х років сприяли відоме телевізійне шоу “The Sing-Off” 2009–2014 років і серіал музичних комедій “Pitch Perfect”. На сьогоднішній день американські акапельні колективи мають широке коло прихильників по всьому світу завдяки поширенню їх кліпів та концертних виступів на відеохостингах.

3Закрасяна Ж., Грицюк О., Якобенчук Н. Поліфонія як засіб викладення музичного матеріалу в аранжуваннях вокальних ансамблів а capella. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Мистецтвознавство*. 2018. № 2. С. 38.

3. Особливості українських естрадних а cappella ансамблів кінця XX–початку XXI ст.

Під впливом американських вокальних ансамблів а капела, на українському естрадному просторі виникають подібні колективи, але вони мають свої характерні ознаки. Одним з типових джазових колективів був «Джаз-Хорал», що виник в 1982 році на базі дитячої музичної школи № 10 у м. Кривий Ріг. Його основною ідеєю було виконання у вокальній формі інструментальних джазових стандартів і авторської музики. Його засновником, музичним керівником, композитором-аранжувальником і виконавцем партії баса був Олександр Гебель – саксофоніст, диригент, викладач і організатор й директор фестивалю «Горизонти джазу» у Кривому Розі. Цей гурт був мішаного типу, і за часи активної творчої діяльності з 1988 до 1997 року до складу ансамблю входили 2 сопрано, 3 альти, 4 тенори й бас. Ансамбль створювався із викладачів-інструменталістів музичної школи, у ньому не було професійних вокалістів. З часом, в результаті активної концертної і студійної діяльності «Джаз-Хорал» значно еволюціонував, про що свідчать його успішні гастролі в Фінляндії, Румунії та Німеччині. В репертуарі колективу були перекладення джазових інструментальних творів, інтерпретації відомих джазових стандартів, авторські твори О. Гебеля та Ю. Зорі і обробки українських народних пісень. В аранжуванні творів, виконуваних ансамблем був зроблений акцент на солістах, що виконували основну мелодію і створювали імпровізаційне соло, спираючись на гомофонно-гармонічний тип фактури. Фактура ансамблю в авторських творах наслідувала типові прийоми хорового письма, а в джазових стандартах відтворювалось інструментальне звучання джазового комбо. Особливістю аранжувань було створення оригінальної форми, що виходила за рамки куплетної і тричастинної, характерної для будови джазових стандартів. Обробка голосів колективу була мінімальною, підкреслювалось природне звучання голосів вокалістів, лише в повільних творах за допомогою ефекту реверберації досягалось об'ємне звучання.

Як і більшість джазових європейських колективів, «Джаз-Хорал» не створював шоу, аби вся увага слухача була сконцентрована на музичній складовій. Особливістю колективу був акцент на співі скетом, без використання слів, навіть у відомих джазових стандартах. Ансамбль використовував звуконаслідування та деякі перкусійні прийоми, іноді деякі шумові інструменти, такі як шейкер, ковбел. Голосом відтворювали тільки хай-хет і деякі інструменти ударної установки для підтримки свінгової пульсації в композиціях, аранжованих в однойменному стилі. Авторський стиль ансамблю «Джаз-Хорал» базувався на синтезі традицій європейського хорового співу і американського джазового інструментального музикування. Творчість

колективу і характерне звучання можна порівняти з британським ансамблем «Swingle Singers», однак в репертуарі «Джаз-Хоралу» не було джазових обробок класичних інструментальних творів, які були «родзинкою» репертуару «Swingle Singers».

Сучасна українська музика а капела представлена гуртами, що виступають в різних напрямках джазової і поп-музики. Серед них найбільш відомими є чоловічі секстети «ManSound», «DukeTime» та «Пікардійська терція» і змішаний секстет «JazzexBand».

Вокальний ансамбль «Пікардійська терція» є яскравим представником української поп-музики. Гурт, що був створений в 1992 році студентами диригентсько-хорового відділу Львівського державного музичного училища ім. С. Людкевича, продовжує активно функціонувати в наші дні. Вокальний секстет складається з 4 тенорів (2 з яких можуть співати в 1 і 2 октаві), баритону і басу. Вони ведуть активну концертну й студійну діяльність, виступають в якості бек-вокалістів. Їх репертуар складають переважно авторські поп-пісні, інтерпретації відомих хітів, обробки народних пісень та класичних творів. Вокальна формація «Пікардійська терція» є першим колективом зі Східної Європи, що в 2000 році був запрошений на міжнародний фестиваль акапельного співу “Vokal Total” у Мюнхені. Особливості стилю гурту базуються на відтворенні нескладної інструментальної фактури голосом, без бітбоксу, але з додаванням ударної установки (якщо цього вимагає стилістика виконуваних поп-пісень), шейкеру, бубону. Мелодію пісень виконують солісти, вони ж створюють імпровізаційне соло в деяких композиціях (наприклад, у стилі боса нова). В обробках народних пісень відчувається вплив прийомів хорового письма, а в поп-хітах і власних композиціях застосовують прийоми звуконаслідування. Обробки голосів застосовуються мінімальні, щоб підкреслити їх природне звучання. Гармонічна мова є типовою для поп-музики, форма переважає куплетна. Неповторність гурту полягає в виконання простих, зрозумілих за текстом і мелодією авторських пісень, що з одного боку поєднують елементи звучання ВІА часів СРСР, а з іншого – типи голосоведіння, що походять від українського фольклору. Як у типового поп-гурта, більшість пісень є танцювальними за характером. Деякі прийоми створення фактури (акордовий паралелізм, групове глісандо) запозичені вокальною формацією з аранжувань американських гуртів ду-воп, а прийоми аранжування – використання рифів, застосування контрапунктів – від репертуару біг бендів. За час свого існування гурт випустив 10 альбомів, став володарем Шевченківської премії та виступав з гастролями в США, Польщі, Іспанії та інших країнах⁴.

⁴ Пікардійська терція. URL: <https://www.tercia.com.ua/pro-hurt>.

Вокальний секстет “ManSound” поєднує традиції джазового виконавства, що походять від Джаз-Хоралу і поп-виконавства, що пропагує «Пікардійська терція». Гурт, що був заснований 1994 року існує й сьогодні. До його складу входять колишні випускники диригентсько-хорового відділу НМАУ ім. П. І. Чайковського. Група брала участь у понад 50 джазових фестивалях, в тому числі в США. В 2002 році “ManSound” завоював Гран-прі на міжнародному конкурсі акапельних груп “Vokal Total”. Репертуар ансамблю складають популярні джазові стандарти, обробки класичної музики, інтерпретації поп-хітів, госпел і слов’янський фольклор в оригінальних аранжуваннях. Вокальний ансамбль складається з 3 тенорів 2 баритонів і баса, іноді використовує шумові ударні інструменти – шейкер, ковбел, бубон, дзвіночки. Для їх аранжувань характерне поєднання прийомів хорового письма й імітування інструментів джазового ансамблю або біг бенду. В багатьох композиціях мелодію співає соліст, але є і такі, що співаються гуртом в одному ритмі, наслідуючи традиції «перукарських» квартетів. Часто в одному творі можна спостерігати майстерне поєднання різних типів фактури, зокрема поліфонічної і гомофонної. Гармонічна мова аранжувань джазових стандартів насичена септакордами з альтерованими тонами, послідовностями з акордовими замінами, відхиленнями і модуляціями. Гурт широко використовує звуконаслідування (імітація духових інструментів) і перкусійні прийоми – плескання в долоні, клацання пальцями, імітування хай-хету в стилі свінг, але бітбокс не знайшов втілення у їх композиціях. В їх жартівливих композиціях іноді присутні елементи шоу і хореографії, які можна спостерігати під час концертних виступів. Вокальний ансамбль поєднує прийоми аранжування вітчизняних колективів і всіх типів американських – «перукарських» квартетів, ду-воп, госпел. Обробка вокалу в композиціях зведена до мінімуму, щоб підкреслити природність голосів. В 2004 році Всесвітня акапельна асоціація (CASA) визнала відомий джазовий стандарт “Nature boy” в аранжуванні Володимира Міхновецького найкращим у світі вокальним виконанням у напрямку а капела.

Серед українських акапельних поп-гуртів “DukeTime” є продовжувачем традицій американських вокальних ансамблів “Naturally 7” і “Pentatonix”. Одеський септет був створений в 2004 році музикантами-інструменталістами, що вирішили імітувати голосом свої інструменти. До їх складу входять 7 виконавців: 2 тенори, 3 баритони, 1 бас-баритон і 1 бітбоксер. Репертуар гурту складають обробки класичних творів і народних пісень, інтерпретації джазових стандартів, хітів рок- і поп-музики, авторські пісні. В аранжуваннях пісень акцент зроблено на солістів, що співають в різній манері (в залежності від стильового напрямку твору). Фактура використовується переважно гомофонно-гармонічна, з елементами імітаційної та контрастної поліфонії.

У викладі супроводу відсутні хорові прийоми, є багато інструментальних фраз і мотивів, присутні оркестрові й ансамблеві рифи. Гурт широко використовує прийоми звуконаслідування, а крім традиційних обробок вокалу наявні distortion та guitar voice. Особливістю колективу є виконання пісень мовою оригіналу, наслідування манери виконавця, пісню якого вони співають, створення яскравого живого виступу з елементами хореографії. Ансамбль здійснив студійний запис майже сотні пісень на 11 мовах.

Вокальний секстет “JazzexBand” упродовж 20 років творчої діяльності за є одним з універсальних українських акапельних колективів зі змішаним складом. До репертуару гурту увійшли твори у різних напрямках: джазові стандарти, інтерпретації рок- і поп-хітів, аранжування класичних творів, обробки українських народних пісень. У складі групи 2 сопрано, альт, тенор, баритон, бас, в деяких композиціях використовується бітбокс. Більшість зі співаків – випускники диригентсько-хорових відділів українських вишів. Колектив наслідує традиції «Джаз-Хоралу», створюючи вишукані джазові аранжування та імітуючи інструменти біг бенду, і підтримує ідею гурту “ManSound” співати різноплановий репертуар, використовуючи всі типи фактури, з майстерним поєднанням хорового і ансамблевого звучання. Елементи шоу й хореографії у виступах ансамбля відсутні, обробки вокалу використовуються мінімально. Колектив нерідко виступає в якості бек-вокалістів у відомих українських виконавців – М. Бурмаки, О. Крюкової та ін. “JazzexBand” у аранжуваннях поп-музики застосовує прийоми фактурного чергування, як у американського ансамблю «Pentatonix». Особливістю гурту є творчі колаборації, що також притаманні американським колегам. Такою є пісня «Мама», виконана українським репером Гіга і ансамблем “JazzexBand” в акапельній інтерпретації.

В сучасній естрадній музиці відбувається пошук нових засобів виразності. Потребою сучасного ансамблевого виконавства стає розширення стилістичного діапазону, збагачення репертуару і підвищення якості виконання. Все це призводить до оволодіння прийомами сучасної вокальної техніки, підвищення її рівня, що дозволить виконувати твори будь-якого ступеня труднощів. Виконання сучасної естрадної вокальної музики має ряд особливостей, що відрізняє її від академічного мистецтва: естрадні твори часто стикаються з джазовою музикою, що обумовлює присутність імпровізаційності, застосування свінгової ритміки, специфічної виконавської манери, що притаманна різним стильовим напрямкам неакадемічної музики. Учасникам сучасного вокального ансамблю а капела необхідно вміти імітувати тембри різних музичних інструментів та прийомів гри. Це стає можливим завдяки ознайомленню з творчістю видатних ансамблів а капела минулого і сучасності.

ВИСНОВКИ

Найкращими вітчизняними а cappella ансамблями є ті, що не копіювали популярні західні зразки, а створювали власний стиль: «Джаз-Хорал», “ManSound”, “JazzexBand”, «Піккардійська терція», “DukeTime”. В їх творчості відбулося збагачення тембрової палітри естрадного ансамблю а капела: синтез елементів естрадної, академічної і народної музики. Унікальний репертуар кожного колективу сформований під впливом традицій західних і вітчизняних акапельних ансамблів. Аранжування акапельних гуртів демонструє відбиття мислення аранжувальників і учасників ансамблю в залежності від їх базового фахового спрямування. У колективах, що були створені інструменталістами простежується домінування оркестрово-ансаблевого типу фактури в аранжуваннях, а у випускників диригентсько-хорових відділів переважає хорова фактура. В звуконаслідуванні, що часто прикрашає манеру виконання джазових і поп-хітів музиканти-інструменталісти з легкістю передають специфічні прийоми гри на музичних інструментах («Джаз-Хорал»), тяжіють до використання скету, що будується зі складів «незручних» для вокалізації. Прикладом такого підходу може слугувати творчість ансамблю «Джаз-Хорал», в репертуарі якого переважають твори інструментального характеру. Колектив “DukeTime”, що більше спеціалізується на сучасній поп-музиці, авторських піснях і аранжуванні фольклору, має сучасний саунд, який походить від інструментального ансамблевого музикування з відповідними обробками звуку. Виконавці, в минулому інструменталісти, беруть приклад з творчого досвіду американських ансамблів “Naturally 7” та “Pentatonix” у репертуарній політиці, особливостях будови фактури аранжувань і використанні оригінальних обробок вокалу.

В творчості гуртів “ManSound” та “JazzexBand” є спільні риси, а саме: акцент на різноплановому репертуару, що складають джазові, поп-стандарти та обробки класичних творів і народних пісень, використання прийомів хорового письма в партитурі, мінімальні обробки вокалу, що підкреслюють природне звучання голосу. Все це пов’язано з традиціями національної диригентсько-хорової школи, оскільки учасники гуртів, в більшості, за фахом хорові диригенти. З одного боку, ансамблі поєднують вітчизняні традиції акапельного співу, з іншого – зазнали впливу американських колективів “Take 6”, “The Manhattan Transfer”, британського “Swingle Singers британського “Swingle Singers *британського* «Swingle Singers» тощо. Ансамбль «Піккардійська терція» є зразком національного колективу, що спеціалізується на репертуарі, що складається з улюблених народних пісень, обробок класичної музики та українських естрадних хітів другої половини ХХ ст. Учасники гурту, за фахом хорові диригенти, поєднують традиції українського естрадного виконавства з хоровими.

В аранжуваннях гурту спостерігається вплив американських гуртів ду-воп, а прийоми оркестрового письма – використання рифів, застосування контрапунктів походить від оркестровки творів для біг бендів.

АНОТАЦІЯ

В дослідженні розглянуто становлення співу а капела, формування його естрадного напрямку в США і досягнення вітчизняних вокальних ансамблів «Джаз-Хорал», “ManSound”, “DukeTime”, «Пікардійська терція» та “JazzexBand”. На сьогодні не розкритий взаємозв’язок між ансамблевими принципами, які склалися історично, з новими умовами існування естрадного ансамблю. Особливості сучасного аранжування для вокального естрадного ансамблю а капела, специфіка обробки голосу, дослідження впливів західних і вітчизняних ансамблів на становлення власного стилю не були досліджені в працях вітчизняних музикознавців. Таким чином, виникла необхідність комплексного аналізу специфіки естрадного вокально-ансамблевого акапельного виконавства.

В сучасній естрадних ансамблях а капела відбувається пошук нових засобів виразності. Серед них є використання бітбоксу, застосування сучасних обробок вокалу, щоб краще імітувати інструментальне звучання, створення шоу під час концертних виступів. Одною з новітніх тенденцій є створення власного стилю на основі синтезу впливів різних напрямків західної естради і національної традиції. Аранжування колективів значно ускладнюється, завдяки поєднанню різних типів фактури в одному творі, залученню інструментальних прийомів виконання, використанню сучасних обробок голосів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закрасняна Ж., Грицюк О., Якобенчук Н. Поліфонія як засіб викладення музичного матеріалу в аранжуваннях вокальних ансамблів а капела. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Мистецтвознавств/* 2018. № 2. С. 33–39.

2. Пікардійська терція. URL: <https://www.tercia.com.ua/pro-hurt>.

3. Тормахова В. М. Особливості аранжування композицій з репертуару а капела гурту Pentatonix. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв/* 2018. № 2. С. 290–293.

4. A cappella. URL: <https://www.britannica.com/art/a-cappella>.

Information about the author:

Tormakhova Veronika Mykolaivna,
Candidate of Art (Ph.D.), Associate Professor,
Associate Professor at the Music Department
Kyiv National University of Culture and Arts
36 Konovaltsia str., Kyiv, 01601, Ukraine